

BRIONSKA IZJAVA PREDSEDNIKA TITA, NASERA I PREMIJERA
NEHRUA

Jula 1956.

1) Prilikom boravka predsednika Republike Egipta Gamala Abdel Nasera i predsednika vlade Indije Džavaharlala Nehrua u Federativnoj Narodnoj Republici Jugoslaviji održani su 18 i 19 jula 1956. godine na Brionima razgovori između predsednika Josipa Broza Tita, predsednika Nasera i premijera Nehrua. U razgovorima koji su vođeni u atmosferi srdačnosti i prijateljstva, izvršena je detaljna razmena gledišta o pitanjima od zajedničkog interesa.

... 3) Najnoviji razvoj i kontakti i razgovori između rukovodilaca raznih zemalja, koje slede različitu politiku, doprineli su boljem razumevanju međusobnih gledišta i sve širem afirmisanju principa miroljubive i aktivne koegzistencije. Tri šefa vlada smatraju da te kontakte i razmene mišljenja treba nastaviti i potsticati.

4) Prošlogodišnja konferencija u Bandungu, usvojila je određene principe kojima se treba rukovoditi i u međunarodnim odnosima. Tri šefa vlada potvrđuju tih 10 principa, koje su uvek zastupali. Oni su svesni da sukobi i zategnutost koji postoje danas u svetu dovode do straha i strepnje i u sadašnje vreme i u odnosu na budućnost. Dokle god ovaj strah i strepnja dominiraju svetom, ne može se uspostaviti čvrsta osnova za mir. U isto vreme, ovaj strah i strepnju teško je brzo ukloniti i biće potrebno preduzeti postupne korake radi njihovog uklanjanja. Svaki takav korak doprinosi smanjenju zategnutosti i zbog toga ga treba pozdraviti.

5) Podela današnjeg sveta u moćne blokove zemalja ima tendenciju da ovaj strah učini trajnim. Mir se ne može postići podelom, već težnjom ka kolektivnoj bezbednosti u svetskim razmerama i proširivanjem oblasti slobode, kao i okončanjem dominacije jedne zemlje nad drugom.

6) Napredak u pravcu razoružanja neophodan je za smanjivanje straha od sukoba. Ovaj napredak treba u prvom redu da se ostvari u okviru Ujedinjenih nacija i da uključi kako atomsko i termonuklearno oružje tako i klasično naoružanje, a isto tako i odgovarajući nadzor nad izvršenjem postignutih sporazuma. Eksplozije oružja masovnog uništavanja, čak i u eksperimentalne svrhe, treba da se obustave, pošto predstavljaju povredu međunarodnog morala i sadrže mogućnu opasnost za čovečanstvo — trovanje atmosfere koje pogađa druge zemlje i široke miroljubive oblasti bez obzira na granice. Fisioni materijal treba ubuduće da se koristi jedino u miroljubive svrhe i njegova dalja upotreba u ratne svrhe treba da bude zabranjena. Tri šefa vlada su duboko zainteresovani za punu i ravnopravnu međunarodnu saradnju na polju mi-

roljubive upotrebe atomske energije. Takva saradnja treba da bude organizovana u okviru Ujedinjenih nacija, a u predloženoj međunarodnoj agenciji treba da budu zastupljene sve zemlje.

7) Pojačanje napora na ubrzanju razvoja nerazvijenih područja u svetu pretstavlja jedan od glavnih zadataka u stvaranju stalnog i postojanog mira među narodima. U vezi s tim, tri šefa vlada ukazuju na značaj međunarodne ekonomske i finansijske saradnje i smatraju da je potrebno i poželjno da se predloženi specijalni fond Ujedinjenih Nacija za ekonomski razvoj konstituiše i osposobi da efektivno deluje

8) U toku svojih razgovora, tri šefa vlada istakli su važan činjeničaj uklanjanja embarga i prepreka za normalno odvijanje i međunarodne trgovine.

9) Tri glavne oblasti zategnutosti i mogućnog konflikta u Evropi, Daleki Istok, Azija i oblast Srednjeg Istoka iziđuju i Azije. Problemi Dalekog Istoka ne mogu biti rešeni na zadovoljavajući način bez pune saradnje Narodne Republike Kine. Tri šefa vlada izražavaju svoje uverenje da Narodna Republika Kina treba predstavljena u Ujedinjenim nacijama. Oni takođe smatraju da su dinjane nacije treba da budu primljene sve zemlje koje su podjelebe za prijem u članstvo i imaju kvalifikacije u smislu Povelje

Tri šefa vlada su svesni da problemi sveta ne mogu biti odjednom rešeni i da je potrebno strpljivo i dobrom voljom istrajati u pokušajima da se postignu rešenja. Međutim, neophodno je uložiti sve napore da se stvori atmosfera mira i da se deluje u saglasnosti sa osnovnim principima Povelje Ujedinjenih nacija.

L. Mates, *Nesvrstanost, Teorija i savremena praksa*, Beograd, 1970

388—390.

DEKLARACIJA ŠEFOVA DRŽAVA I VLADA VANBLOKOVSKIH ZEMALJA

6. septembra 1961.

Konferencija šefova država i vlada sledećih vanblokovskih **zemalja**:

1. Avganistana	14. Kipra
2. Alžira	15. Konga
3. Burme	16. Kube
4. Cejlona	17. Libana
5. Etiopije	18. Maroka
6. Gane	19. Malija
7. Gvineje	20. Nepala
8. Indije	21. Saudijske Arabije
9. Indonezije	22. Somalije
10. Iraka	23. Sudana
11. Jemena	24. Tunisa
12. Jugoslavije	25. Ujedinjene Arapske Republike
13. Kambodže	

i sledećih zemalja zastupljenih posmatračima: 1. Bolivije, 2. Brazila, 3. Ekvadora, održana je u Beogradu od 1. do 6. septembra 1961- godine radi razmene gledišta o međunarodnim problemima u cilju efikasnijeg doprinosa miru i bezbednosti u svetu i miroljubivoj saradnji među narodima.

I

.. Oslanjajući se na to i na volju svojih naroda, vlade zemalja okupljenih na ovoj Konferenciji odlučno odbacuju kao malodušnu, besperspektivnu i suprotnu interesima svetskog napretka tezu da je rat, a i „hladni rat“, neizbežan. One potvrđuju svoju nepokolebljivu veru da je međunarodna zajednica sposobna da svoj život organizuje bez pribegavanja sredstvima koja u stvari pripadaju pređenim epohama istorije čovečanstva.

Međutim, postojeći vojni blokovi, koji izrastaju u sve moćnije vojne, ekonomske i političke grupacije, po logici i karakteru njihovih međusobnih odnosa moraju da izazivaju periodično zaoštavanje međunarodnih odnosa, „hladni rat“, i stalna goruća opasnost njegovog pretvaranja u stvarni rat, postaju sastavni deo stanja u savremenim međunarodnim odnosima.

Zbog svega toga, šefovi država i vlada koje nisu angažovane u blokovima žele na ovaj način da upozore svetsku zajednicu na postojeću situaciju i na neophodnost da se svi narodi založe da se pronađe siguran put ka stabilizaciji mira.

II

... Zemlje učesnice smatraju da su u takvim uslovima načela miroljubive koegzistencije jedina alternativa „hladnom ratu“ i mogućnosti opšte nuklearne katastrofe, zato ta načela — koja uključuju pravo naroda na samoopredeljenje, na nezavisnost i na slobodno određivanje oblika i puteva ekonomskog, društvenog i kulturnog razvitka, moraju da budu jedina osnova svih međunarodnih odnosa.

Aktivna međunarodna saradnja u oblastima materijalne i kulturne razmene među narodima neophodno je sredstvo za učvršćenje poverenja u mogućnost miroljubive koegzistencije država sa različitim društvenim sistemima.

Učesnici Konferencije pri tom ističu da politika koegzistencije znači aktivni napor na otklanjanju istorijskih nepravdi i likvidaciji nacionalne potčinjenosti, uz obezbeđenje samostalnog razvitka svakog naroda.

Svesni da su ideološke razlike nužan atribut razvitka ljudskog društva, zemlje učesnice smatraju da narodi i vlade treba da se uzdrže od svakog korišćenja ideologija u cilju „hladnog rata“, pritiska ili nametanja svoje volje.

III

Okupljeni šefovi država i vlada vanblokovskih zemalja ne donose konkretne predloge za rešavanje svih međunarodnih sporova, naročito ne onih između dva bloka. Oni iznad svega žele da ukažu na one goruće probleme današnjeg vremena, koji moraju da budu brzo rešeni, kako ne bi doveli do nepopravljivih posledica.

Pri tom, oni naročito naglašavaju neophodnost velikog osećanja odgovornosti i realizma u rešavanju pojedinih problema koji proizlaze iz različitosti društvenih sistema.

Vanblokovske zemlje zastupljene na ovoj Konferenciji ne idu za stvaranjem novog bloka, niti mogu da budu blok. One iskreno žele da saraduju sa svakom vladom koja teži da doprinese učvršćenju poverenja i mira u svetu.

Vanblokovske zemlje žele to da čine utoliko više što su svesne da mir i stabilnost u svetu u znatnoj meri zavise od međusobnih odnosa velikih sila.

Svesni toga, učesnici Konferencije u principu smatraju da velike sile treba da se odlučnije založe za rešavanje pojedinih problema putem pregovaranja, ispoljavajući pri tom potrebnu konstruktivnost i spremnost za postizanje uzajamno prihvatljivih i za svetski mir korisnih rešenja.

Učesnici Konferencije smatraju da su u sadašnjim uslovima postojanje i miroljubiva aktivnost vanblokovskih zemalja jedan od značajnih faktora za očuvanje mira u svetu.

Zemlje učesnice smatraju neophodnim da vanblokovske zemlje učestvuju u rešavanju nerešenih međunarodnih pitanja koja se odnose na mir i bezbednost u svetu, pošto nijedna od njih ne može da ne bude pogođena ovim problemima niti ravnodušna prema njima.

One smatraju da dalje širenje neangažovanog područja sveta predstavlja jedinu moguću i nužnu alternativu kursu na totalnu blokovsku podelu sveta i zaoštavanje politike „hladnog rata“. Vanblokovske zemlje su ohrabrujući oslonac za sve narode koji se bore za svoju stvarnu nezavisnost i ravnopravnost.

Učesnici Konferencije su ubeđeni da će pojava novooslobođenih zemalja dalje doprineti sužavanju područja blokovskih suprotnosti i time ohrabriti sve tendencije kojima je cilj učvršćenje mira i unapređenje miroljubive saradnje među nezavisnim i ravnopravnim narodima. . .

15. Zemlje učesnice smatraju da je razoružanje imperativna nužnost i najhitniji zadatak čovečanstva. Radikalno rešavanje problema, koje je postalo goruća potreba pri današnjem stanju naoružanja, može se, prema jedinstvenoj oceni učesnika Konferencije, naći jedino u opštem, potpunom i strogom međunarodno kontrolisanom razoružanju.

16. Šefovi država i vlada ističu da opšte i potpuno razoružanje treba da uključi: eliminisanje oružanih snaga, naoružanja, stranih baza, proizvodnje oružja, kao i ustanova i postrojenja za vojnu obuku izuzev u svrhe unutrašnje bezbednosti: da treba da uključi totalnu zabranu proizvodnje, posedovanja i upotrebe nuklearnog i termonuklearnog oružja, bakteriološkog i hemijskog oružja, kao i eliminisanje opreme i uređaja za isporuku, smeštaj i operacije oružja za masovno uništavanje na nacionalnim teritorijama.

17. Zemlje učesnice pozivaju sve države uopšte, a naročito one koje sada ispituju vasijski prostor, da se obavežu da će koristiti vasijski prostor isključivo u miroljubive svrhe. One izražavaju nadu da će međunarodna zajednica putem kolektivne akcije uspostaviti jedno međunarodno telo kome će biti cilj da podstiče i koordinira ljudske akcije na polju međunarodne saradnje da bi se vasijski prostor koristio u miroljubive svrhe.

18. Učesnici ove Konferencije pozivaju velike sile da bez daljeg odlaganja potpišu ugovor o opštem i potpunom razoružanju da bi spasle čovečanstvo od strahota rata i oslobodile energiju i sredstva koja se sada troše na naoružanje za miran ekonomski i društveni razvitak celokupnog čovečanstva. Zemlje učesnice takođe smatraju da:

a) vanblokovske zemlje treba da budu zastupljene ubuduće na svim konferencijama za razoružanje;

b) sve diskusije o razoružanju treba da se održavaju pod pokroviteljstvom Ujedinjenih nacija;

c) opšte i potpuno razoružanje treba da bude zagarantovano efikasnim sistemom inspekcije i kontrole, s tim da u odgovarajuća tela budu uključeni izvesni članovi vanblokova zemalja.

19. Učesnici Konferencije smatraju da je neophodno da se što hitnije zaključi ugovor o zabrani svih nuklearnih i termonuklearnih proba. Zbog toga je neophodno da odmah otpočnu pregovori, posebno ili kao deo pregovora o opštem razoružanju. U međuvremenu treba uspostaviti moratorijum proba svih atomskih oružja, koji će poštovati sve zemlje.

20. Učesnici Konferencije predlažu da Generalna skupština Ujedinjenih nacija na sledećem zasedanju usvoji jednu rezoluciju da se sazove vanredno zasedanje Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, posvećeno diskusiji o razoružanju ili da se sazove jedna svetska konferencija o razoružanju pod pokroviteljstvom Ujedinjenih nacija, koja bi pokrenula rad na opštem razoružanju.

21. Učesnici Konferencije smatraju da treba uložiti napore da se otkloni ekonomska nejednakost nasleđena od kolonijalizma i imperijalizma. One smatraju neophodnim da se, putem ubrzanog ekonomskog, industrijskog i poljoprivrednog razvitka, ukloni sve širi jaz u životnim standardima između malog broja privredno razvijenih zemalja i mnogobrojnih ekonomski manje razvijenih zemalja. Učesnici Konferencije predlažu da se smesta uspostavi i počne da deluje Fond Ujedinjenih nacija za kapitalni razvoj. Oni su se složili da zatraže pravične uslove trgovine za ekonomski manje razvijene zemlje, a posebno da se preduzmu konstruktivni naponi da se uklone preterane fluktuacije u trgovini sirovina i ukinu ograničenja koja negativno deluju na trgovinu i prihode zemalja u razvoju. Opšte uzev, oni zahtevaju da se plodovi naučne i tehnološke revolucije primene na svim poljima ekonomskog razvitka da bi se ubrzalo ostvarenje međunarodne društvene pravde.

22. Zemlje učesnice pozivaju sve zemlje koje su u razvoju da efikasno saraduju na ekonomskom i trgovinskom polju da bi mogle da se odupru politici pritiska na ekonomskom području, kao i štetnim rezultatima do kojih bi mogli da dovedu ekonomski blokovi industrijskih zemalja. One pozivaju sve zemlje koje su u toku razvoja da sazovu što pre međunarodnu konferenciju na kojoj bi se diskutovali njihovi zajednički problemi i postigao sporazum o sredstvima i načinu uklanjanja premetnji njihovom razvitku; i da diskutuju i saglase se o najcelishodnijim merama koje bi obezbedile njihov ekonomski i društveni razvitak.

23. Zemlje učesnice Konferencije izjavljuju da one zemlje koje primaju ekonomsku i tehničku pomoć moraju uživati pravo da odluče kako će je iskoristiti, da same prave svoje planove i određuju prioritet u saglasnosti sa svojim potrebama.

24. Zemlje učesnice smatraju nužnim da Generalna skupština Ujedinjenih nacija putem revizije Povelje nađe rešenje pitanja proširenja članstva Saveta bezbednosti i Ekonomsko-socijalnog saveta, da bi sastav i delovanje ova dva najvažnija organa Generalne skupštine dovela u sklad sa potrebama te organizacije i sa proširenim članstvom u Ujedinjenim nacijama.

25. Jedinstvo ove svetske organizacije i obezbeđivanje efikasnosti njenog rada neizostavno zahtevaju iznalaženje pogodnije strukture Se-

kretarijata UN, vodeći računa da sve oblasti budu srazmerno zastupljene.

26. Zemlje učesnice na Konferenciji, koje priznaju vladu NR Kine, preporučuju da Generalna skupština na sledećem zasedanju primi predstavnike vlade NR Kine kao jedine zakonite predstavnike ove zemlje u Ujedinjenim nacijama.

27. Zemlje koje učestvuju na Konferenciji smatraju da nemački problem nije samo regionalnog karaktera, već da može da vrši odlučujuću uticaj na budući razvitak međunarodnih odnosa. Uznemirene ovim razvitkom, koji je doveo do sadašnjeg akutnog pogoršanja situacije u pogledu Nemačke i Berlina, zemlje učesnice, u skladu sa apelom šefova država i vlada od 5. septembra 1961, pozivaju sve zainteresovane zemlje da ne pribegavaju niti prete upotrebom sile u rešavanju nemačkog pitanja ili problema Berlina.

Šefovi država i vlada vanblokovskih zemalja odlučuju da se ova Deklaracija uruči Ujedinjenim nacijama i stavi na znanje svim državama članicama ove svetske organizacije. Ova Deklaracija biće takođe uručena svim drugim državama.¹

L. Mates, n.d., 394-^03.

¹ Beogradska konferencija pobornika aktivne i miroljubive koegzistencije bila je politička manifestacija. Ekonomska konferencija zemalja u razvoju, održana u Kairu jula 1962, uz učešće 36 zemalja Azije, Afrike, Latinske Amerike i Evrope, razmatrala je mogućnost bržeg ekonomskog i socijalnog razvoja nerazvijenih zemalja i puteva njihove privredne saradnje. Na Titovu inicijativu održana je druga konferencija neangažovanih zemalja (5—10. oktobra 1964. u Kairu), uz učešće 47 država kao punopravnih članova pokreta i 10 država kao posmatrača. Treća konferencija nesvrstanih održana je u Lusaki (Zambija) od 8—10. septembra 1970. u prisustvu 54 delegacije sa statusom punopravnih članova i 10 u svojstvu posmatrača. U prvi plan počela su da dolaze pitanja vezana za međunarodni ekonomski poredak. Skup u Lusaki saglasio se da se obrazuje trajni organ za nadzor nad sprovođenjem donetih odluka i sazivanje sledeće konferencije. Alžir je bio domaćin Četvrte konferencije nesvrstanih (od 5. do 9. septembra 1973). Konferenciji su prisustvovali predstavnici 75 punopravnih članica pokreta, devet posmatrača i tri evropska „gosta“ (Finska, Švedska i Austrija). Skup je pokazao težnju za jačanjem akcione sposobnosti nesvrstanih. Obrazovan je Koordinacioni biro za usaglašavanje akcije nesvrstanih naročito u UN. Petoj konferenciji nesvrstanih (Kolombo, Sri Lanka, 16—19. avgusta 1976) prisustvovalo je 85 zemalja punopravnih članica, sedam zemalja u svojstvu „gostiju“ (Finska, Švedska, Austrija, Filipini, Portugalija, Rumunija i Švajcarska) i više posmatrača koji su predstavljali oslobodilačke pokrete i organizacije. Poslednja konferencija nesvrstanih na kojoj je učestvovao predsednik Tito održana je u Havani, u leto 1979.

Jugoslavija na pokret nesvrstanih gleda kao na progresivnu međunarodnu tendenciju koja obezbeđuje razvitak u miru, stvaranja novog ekonomskog poretka, sužava prostor hegemonističke politike velikih sila, daje širu osnovu borbi protiv agresije, suprotstavlja blokovskoj polarizaciji sveta. Velike sile su bile sklone da pokret nesvrstanih tretiraju kao veštačku pojavu. Podsticale su sukobe među članicama nesvrstanih. Za SAD je nesvrstanost bila „trojanski konj“ komunizma, a za SSSR „rezervni kolosek“ socijalističkih snaga. Pokret je procenjan zavisan od pozicije koju je zauzimao prema antagonističkim blokovima. Nesvrstane zemlje su se od konstituisanja pokreta nalazile pod spoljnim pritiscima blokova, a, na drugoj strani, rvale sa svojim vlastitim unutrašnjim problemima, budući istovremeno opterećene međusobnim sporovima. Savremenici su svedoci ratova, kratkotrajnih i dugotrajnih, iscrpljujućih između pojedinih zemalja pokreta nesvrstanih.

Nesvrstanost ne počiva na pasivizmu i mirenju s postojećom blokovskom podelom, već na politici njenog prevazilaženja, uspostavljanja međunarodnog poverenja i rešavanja sporova miroljubivim sredstvima. Kao pokret i univerzalna doktrina nesvrstanost je morala da se bori sa radikalnijim i umerenijim strujama u vlastitim redovima i, na drugoj strani, tendencijama regionalizacije

pokreta. Protivna laviranju između blokova politika nesvrstanosti nije isključivala iskorišćavanje objektivnih protivrečnosti među velikim silama. Istupa istovremeno protiv sankcionisanja statusa quo, podstičući proces ostvarivanja prava naroda na samoopredeljenje. Boreći se protiv blokova i njihovog zadržavanja u međunarodnoj zajednici, nesvrstanost nije težila vlastitoj institucionalizaciji. Pokret se neprestano širio zahvaljujući elastičnoj primeni načela o prijemu u članstvo.

Nejednaki stepen društveno-ekonomskog razvitka zemalja pripadnica fronta nesvrstanosti, različite političke filozofije i sistemi vlasti, demografske eksplozije u nekima od njih, praćene siromaštvom i glađu, podleganje jednih pritiscima sa strane i različitim odnosom drugih prema blokovima, umanjivali su akciono jedinstvo ovih zemalja. Smrt Nkrumaha, Nasera, Nehrua, Tita i Indire Gandi bila je veliki gubitak za pokret nesvrstanih. Među nesvrstanim zemaljama sukobljavale su se dve struje — jedna, većinska, kojoj je pripadala i Jugoslavija, koja se zalagala za nezavisnost pokreta i odvojenost od postojećih blokova, i druga koja je povremeno pokazivala spremnost da se nasloni na istočni ili zapadni blok, priznajući jednom ili drugom prvenstvo u odbrani svoje nacionalne nezavisnosti. Zalaganja nerazvijenih zemalja za premošćivanje razlika između Severa i Juga nisu nailazila na razumevanje bogatih zemalja. Težnje za stvaranjem novog ekonomskog poretka u svetu jedva da su odmakle od proklamacija i očekivanja. Energetska kriza i visoka ekonomska zaduženost nerazvijenih zemalja, pretežnih članica fronta nesvrstanosti, oslabile su još više i Dnako slabu kohezivnu snagu pokreta.

Kao socijalistička, nezavisna i nesvrstana zemlja Jugoslavija se borila za zaustavljanje negativnih tendencija u međunarodnim odnosima, za pretvaranje detanta u univerzalni svetski proces i za ravnopravnije političke i ekonomske odnose u svetu. U izveštaju CK SKJ o radu između XI i XII kongresa SKJ kaže se da se Jugoslavija „odlučno i dosledno borila za očuvanje izvornih principa politike nesvrstanosti, protiv svih pokušaja preusmeravanja pokreta, za dalje jačanje jedinstva, demokratske usmerenosti, akcione sposobnosti i međusobne saradnje“. SFRJ je, zajedno sa drugim nesvrstanim zemljama, razvijala široku aktivnost u OUN, zalažući se za jačanje uloge OUN u međunarodnim političkim, ekonomskim i drugim odnosima. Među vodećim je pobornicima značaja i uloge politike i pokreta nesvrstanih „kao samostalnog, vanblokovskog i globalnog faktora međunarodnih odnosa, koji ukazuju na puteve rešavanja složenih problema s kojima se suočava čitava međunarodna zajednica“.